

RAHANDUSMINISTEERIUM

RAHATARK EESTI

Eesti elanike rahatarkuse
edendamise strateegia
aastateks 2021–2030

TALLINN 2021

RAHATARK EESTI

KÄTTE- SAADAV KÕIGILE

- ÕPPEVÕIMALUSED KÕIGILE
- SÜSTEEMNE ÕPE LASTEAIAST ÜLIKOOLINI
- TAGATUD VÄLJA-ÕPE, TÄIENDUS-VÕIMALUSED, ÕPPEMATERJAL

KASUTATAKSE IGAPÄEVAELU OTSUSTE TEGEMISEL

- PLANEERIMINE, SH
 - LÜHI- JA PIKA-AJALISTE PLAANIDE TEGEMINE
 - REGULAARNE RAHA KÕRVALEPANEMINE
 - OTSUSTAMISEL ARVESTATAKSE RAHALISI VÕIMALUSI JA TEGELIKKE VAJADUSI
 - VÕRRELDAKSE TOOTEID JA TEENUSEID
- ABI RASKUS-TE KORRAL ON KÄTTESAADAV JA KASUTATAV
- INVESTEERIMISEKS ON JULGUS JA MUGAVAD VÕIMALUSED
- ETTEVÕTLUSEGA ALUSTAMINE JA KAPITALI KAASAMINE

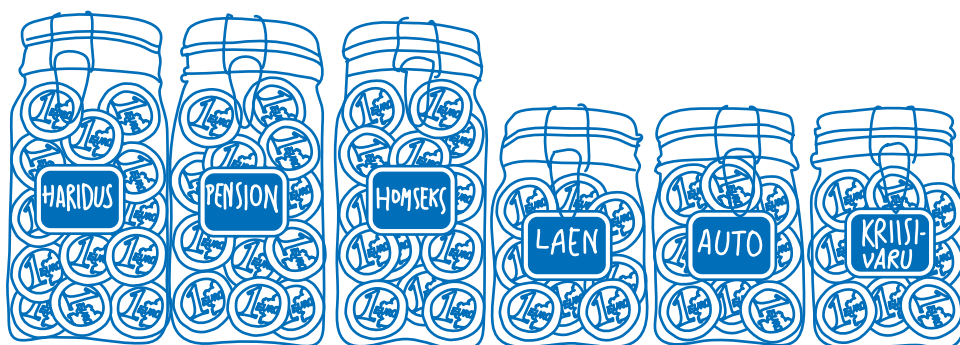
TOETAV KESKKOND JULGUSTAB KASUTAMA

- FINANTSTEENUSE PAKKUMISEL ON VASTUTUSTUNDLIKUD JA LÄHTUVAD KLIENDI HEAOLUST
- FINANTS- KESKKOND SOOSIB LAIA VALIKUT INVESTEERIMIS-TOOTEID
- SEADUSANDLIK KESKKOND TOETAB JA KAITSEB TARBIJAT
- KÄTTESAADAVAD TÕÕRIISTAD FINANTSOTSUSTE TEGEMISEKS
- INIMESED TUNNEVAD ÄRA FINANTS- PETTUSED

KOOSTÖÖ PARTNERITEGA

Sisukord

Rahandusministri eessõna.....	4
Sissejuhatus.....	5
Rahatarkus ja selle vajalikkus Eestile.....	5
Esimese strateegiaprogrammi kokkuvõte.....	7
Strateegialoome protsess.....	8
Aktuaalsed kitsaskohad ja mis on juba ära tehtud.....	10
Haridus.....	10
Inimeste teadmised, hoiakud, uskumused, käitumine.....	13
Finantskeskkonna usaldusväärsus.....	15
Sihtgruppide spetsiifika.....	17
Rahatarkuse edendamise korraldus.....	19
Seosed teiste strateegiatega.....	20
Visioon rahatargast Eestist.....	22
Rahatarkuse strateegia eesmärgid.....	23
1. Rahatarkus on KÕIGILE KÄTTESAADAV.....	24
2. Rahatarkust KASUTATAKSE igapäevaelu otsuste tegemisel.....	25
3. Toetav KESKKOND JULGUSTAB rahatarkuse rakendamist.....	27
4. Rahatarkuse edendamise alustalaks on KOOSTÖÖ PARTNERITEGA.....	28

Rahandusministri eessõna

Hea lugeja!

Eesti rikkus on tema targad ja nutikad inimesed. Mul on hea meel, et üha rohkem Eesti inimesi, aga eriti noori, tunneb huvi rahatarkuse, sh kogumise ja investeerimise vastu.

Osa rahatarkuse teadmisesest on meile edasi antud põlvest põlve. Vanematelt ja vanavanematelt kuulnud õpetussõnad olid ikka, et „laastutuli ja laenuleib ei kesta kaua“ ning „raha olgu loetud ja hobune seotud“. Aja jooksul on rahaotsuste tegemise võimalused avardunud, eriti seoses e-teenuste kasvuga. Seda enam peavad teadmised ja oskused järele jõudma, sest suurem valik teenuseid nõuab valikute langetamisel rohkem iseotsustamist ning vastutuse võtmist. Üldine teadmine on, et headel aegadel tuleb kehvamateks ja keerulisemateks aegadeks valmistuda ning uue oskuse omandamiseks tuleb järjekindlalt edasi õppida – ikka selleks, et teha rahatarku otsuseid. Rahatargad kodanikud oskavad rohkem kaasa rääkida ja panustada ka riigi tegemistes.

Kuidas teha nii, et riik saab targalt ja edukalt olla toeks oma kodanikele rahaasjade paremaks planeerimiseks ja korraldamiseks? Eriti kui teadmised ja oskused elanike hulgas varieeruvad: kellel jääb puudu investeerimistarkusest, kellel hoopis toetusest võlgadest vabanemiseks. Kuidas orienteeruda üha uutes finantsteenustes, kui otsuste tegemiseks teadmisi napib? Kui ka stardipositsioon rahatarkuse teadmistes on erinev, siis eesmärk on meil kõigil ikka üks – korraldada targalt oma rahaasju.

Hoiad käes Eesti finantskirjaoskuse edendamise strateegiat aastateks 2021–2030. Strateegia annab suunad, et rahatarkus jõuaks iga Eesti inimeseni, seda kasutatakse igapäevaste otsuste tegemisel ja toetav keskkond julgustaks otsuste tegemist. Strateegia elluviimise õnnestumisse panustab palju osapooli nii riigi- kui ka erasektorist. See on koostöö, kus igaühe panus on oluline. Oleme võtnud selge sihi teha Eesti rahatargaks!

Soovin, et Eesti inimestel jätkuks distsipliini, julgust ja uudishimu, et rahatarkuse teadmisi järjekindlalt juurde õppida ning neid praktikas rakendada. Lõpuks sõltub see, kas riigil on rahaasjad hästi hoitud ja korras, ka sellest, kas meil on inimesi, kes oskavad omaenda rahaasju korraldada ning seda ka riigilt oodata ja tahta. Sellest, et riigi rahaasjad on korras, sõltub, kuidas meie Eestil tervikuna läheb.

Rahatark Eesti ei ole pelgalt unistus – saame selle koos teoks teha!

Sissejuhatus

Esimene Rahandusministeeriumi eestvedamisel kokkupanud rahatarkuse ehk finantskirjaoskuse edendamise programm Eesti elanikele hõlmas ajavahemikku 2013–2020¹. Käesolevas dokumendis on Eesti inimeste rahatarkuse edendamise strateegia aastateks 2021 kuni 2030, tuues välja rahatarkuse üldise vajalikkuse, peamised valdkonna murekohad ja mida on nende parandamiseks juba tehtud. Esitatakse tulevikuvision koos peamiste eesmärkide ja mõõdikutega.

Rahatarkus ja selle **vajalikkus Eestile**

Rahatarkus ehk finantskirjaoskus on oskuste, teadmiste, hoiakute ja käitumise kogum, mis on vajalik arukate otsuste tegemiseks rahaasjades ja oma pere majandusliku heaolu tagamiseks². Finantskirjaoskus on näiteks oskus koostada pere-eelarvet, piisava säästupuhvri olemasolu ootamatuteks olukordadeks, oskus võrrelda finantstooteid ja -teenuseid ning teadmine investeerimise põhitõdedest.

Rahatarkus on oskuste, teadmiste, hoiakute ja käitumise kogum, mis on vajalik arukate otsuste tegemiseks rahaasjades ja oma pere majandusliku heaolu tagamiseks.

Rahatarkuse edendamise eesmärk on tõsta inimeste rahulolu ja elukvaliteeti nii, et nad paremini majandades saaksid endale rohkem lubada ja tunneksid end igapäevaotsustes kindlamalt. Nii räägitakse finantskirjaoskuse kõrval finantsilisest heaolust (ingl *financial welfare*) või finantsilisest võimekusest (ingl *financial capability*). Mõlema lisatermini puhul on rõhk teadmiste kasutamisel omaenda olukorra parandamise nimel – ei piisa enam puhtalt teadlikkusest, mis on õige ja mida peaks tegema, vaid rõhk on sellel, kuidas tajutakse oma rahalist heaolu ja võimekust, mida saab täiustada vaid reaalseid praktilisi samme astudes. Ettevõtetega seotud rahatarkuse all peetakse silmas nii inimeste teadlikkust ettevõtlusest kui ühest investeerimisvõimalusest kui ka ettevõtjate teadlikkust targalt majandada ja vajadusel raha kaasata.

¹ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/finantskirjaoskusprogramm_20130213_kinnitatud_2.pdf

² <https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf>

Rahatarkuse edendamine on oluline järgnevatel põhjustel:

- **kindlustunde tõstmiseks ja stressitaseme vähendamiseks** on oluline õpetada inimestele, kuidas oma rahaasjadega olemasolevas finantskeskkonnas toime tulla nii, et ei oleks pidevat muretsemist rahaga seotud teemade pärast;
- **inimeste vastutus** oma rahaasjade planeerimise eest elukaare lõikes **on järjest tõusvas trendis** (vabatahtlikud pensionisambad, vähenevad sotsiaaltagatised, suurem valik finants-tooteid ja -teenuseid)³;
- **tagamaks** vananeva rahvastiku tingimustes (pikem pensionipõlv, tulevikus tõenäoliselt vähenevad sotsiaaltagatised) **inimeste ootustele vastav heaolutase** ka siis, kui nad enam ei suuda või ei soovi töötada;
- **järjest keerukamad**, aga samas **lihtsamalt kättesaadavad finantstooted või -teenused** nõuavad tarbijaid, kes neist aru saavad ja neid kasutada oskavad⁴;
- kasutajamugavad, lihtsad ja soodsad investeerimislahendused aitavad elanike hulgas **populariseerida järjepidevat investeerimist ja pikaajaliste plaanide tegemist** ning vähendavad tarbimiskultuuri, sh ka keskkonnaalaseid mõjusid;
- ülemaailmne COVID-19 pandeemia näitas, kui haavatavad on inimesed olukorras, kus nende **sissetulekud vähenevad oluliselt või kaovad sootuks** – rahatarkuse taseme tõstmine, piisavad varud ja kriisiaegsed õiged otsused saavad aidata selliseid olukordi pehmendada;
- **ettevõtjad**, eriti väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad, **saavad rohkem realiseerida oma potentsiaali**, teades ja osates kasutada erinevaid rahastusmudeleid, ning pakkuda seeläbi võimalust kapitaliturgude arenguks.

Suhtelise vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse määr suurenes Eestis 2019. aastal 20,7%-ni, ületades Euroopa Liidu (EL) keskmist tulemust⁵. Rahalise vaesuse määr on kõrgeim madala haredustasemega inimeste ja eakate puhul: 2019. aasta seisuga **48,8%**⁶ vanaduspensionäridest peab kuus hakkama saama väiksema summaga kui 60% elanikkonna sissetulekute mediaanist⁷. Samal ajal pakuvad 2020. aastal vastu võetud pensionisüsteemi muudatused inimestele rohkem valikuid, aga ka suuremat vastutust oma tuleviku planeerimise eest ja selles tuleb neid toetada.

Üle 70% elanikest omab rahatarkuse baasteadmisi.

2019. aastal läbi viidud Eesti elanike rahatarkuse uuringust nähtus, et inimeste rahakäitumise muutumine on väga pikk protsess. Kuigi varasemate uuringutega on saanud kinnitust asjaolu, et vajalikud teadmised on olemas (üle 70% elanikest omab baasfinantskirjaoskuse teadmisi ehk kuidas ja miks peaks raha säästma, pensioniks koguma ja investeerima, finantstooted võrdlema ning kulusid-tulusid kirja panema ja analüüsima), ei rakenda suur osa elanikest omandatud teadmisi (vaid 58,8% elanikest käitub baasrahatarkuse teadmiste kohaselt). Kolmandik elanikkonnast ei tunne end rahaasjade juhtimisel kindlalt, kuid pole ka midagi ette võtnud – 32% muretseb, kas

³ <http://www.oecd.org/finance/financial-education/37087833.pdf>

⁴ https://read.oecd-ilibrary.org/education/pisa-2018-results-volume-iv_48ebd1ba-en#page35

⁵ <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/heaolu/sotsiaalne-torjutus-ja-vaesus/suhteline-vaesus>

⁶ <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=LES62>

⁷ https://www.sm.ee/sites/default/files/vanemaealiste_majanduslik_toimetulek_ja_vaesus.pdf

saab igakuise oma kulud kaetud, 37% tunnistab, et rahaasjad piiravad tema elu, 28%-l inimestest ei jää kunagi või jääb harva kuu lõpus raha üle, 31% inimestest ei ole viimase aasta jooksul raha säästnud ja sama suurel osal vastanutest on viimase 12 kuu jooksul ette tulnud olukordi, kus kulud ei kata tulusid. Samas peab eestlaste puhul paika vanasõna „võlg on võõra oma“ – arved maksab õigeaks ajaks 95% küsitlusele vastanutest⁸.

Rahatarkuse koostöövõrgustik on Eesti üks valdkonna edendamise suurimaid trumpe.

Elanike endi arvates on väga kõrge või kõrge rahatarkuse tasemega inimesi ca 17% (2015. aasta uuringutulemused viitasid suisa 30%-le). Ühe keerukaima teemana kerkib üles liitintress ja investeerimisega seonduv ning sellele viitab ka investeerimistoodete vähesem tundus ja kasutamine (kõige enam mainiti investeerimistoodetena pensionifondi – 28% vastanutest – ja hoiust – 16%). Finantsteenustest tunti enam arvelduskontot ja laenu põhiseid tooteid, nagu kodulaen, krediitkaart, autoliising.

Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni ehk OECD 2020. aastal⁹ koostatud rahvusvahelises võrdluses jagas Eesti koos Indoneesiaga osalenud 26 riigi hulgas rahatarkuses 5. kohta. 2018. aastal läbi viidud rahvusvahelise õpilaste õpitulemuslikkuse hindamisprogrammi (Program for International Student Assessment ehk PISA) finantskirjaoskuse testi tulemuste poolest olid Eesti 15-aastased õpilased maailmas esikohal¹⁰. Siiski on kogu maailmas rahatarkuse tase murettekitavalt madal ning baasteadmised ja -oskused on puudu ligi 40%-l inimestest (Eesti puhul 36,5%-l)¹¹.

Esimese strateegiaprogrammi kokkuvõte

Esimese rahatarkuse edendamise strateegiaprogrammi¹² loomise tõuke andis 2010. aastal läbi viidud finantskirjaoskuse uuring¹³, mis tõstis tugevalt esile Eesti elanikkonna finantskirjaoskuse edendamise vajaduse. Programm loodi aastateks 2013–2020 ja sellel oli kolm eesmärki:

1. inimesed teadvustavad rahaasjade planeerimise vajalikkust ja nende hoiakud toetavad arukate finantsotsuste langetamist;
2. inimesed saavad aru finantsteenustest ja oskavad nende abil oma rahaasju igas eluetapis korraldada;
3. finantsteenuseid pakutakse vastutustundlikult.

Vastavalt paika pandud mõõdikute tulemustele jäid eesmärgid suures osas saavutamata ja mõningate kokkulepitud indikaatorite edukust ei olnud andmete puudulikkuse tõttu võimalik hinnata.

⁸ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/eesti_elanike_finantskirjaoskuse_aruanne_loplik_november_2019_.pdf

⁹ <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf>

¹⁰ <https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2020/05/PISA-2018-FIN-RAPORT.pdf>

¹¹ <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf>

¹² https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/finantskirjaoskusprogramm_20130213_kinnitatud_2.pdf

¹³ https://www.fi.ee/sites/default/files/finantskirjaoskuse_uuring.pdf

Enim tähelepanu sai esimese strateegiaprogrammi elluviimisel haridussektor, mille edendamisel nähti kõige suuremat mõju.

Rahatarkust edasi andvad üritused on saavutanud teatud regulaarsuse: näiteks toimuvad igal aastal Eesti Panga ja Finantsinspektsiooni koostöös perepäevad, pakutakse seminare õpetajatele nii eesti kui ka vene keeles, investeerimisvaldkonnas toimuvad konverentsid (Äripäeva väljamõeldud tegelase investor Toomase konverents, Naisinvestorite Klubi konverents) ning iga-aastane investeerimisfestival, koos käivad erinevatele temadele keskendunud õpigrupid ning rahatarkuse kohta küsitakse nõu sotsiaalmeedia vastavates gruppides. Lisaks peetakse iga aasta märtsis rahatarkuse kuud, mille raames pakutakse koolidele külalistunde, eri vanuses õpilastele on mõeldud erinevad viktoriinid ja võistlused, rääkimata lugematutest koolitustest, sh veebi kaudu.

Rahatarkuse koostöövõrgustik on üks valdkonna edendamise suurimaid trumpe Eestis, sest ühises koostöös on juba sündinud mitmed head projektid. Koostegemine motiveerib ja ergutab ning sünergias jõutakse aktiivsete tegevusteni, kõnetades täpsemalt positsioneeritud sihtgruppe või arvukamalt elanikke. Samas on partnerid ise välja toonud, et koostööd saaks planeerida ja ellu viia senisest veelgi tulemuslikumalt, kasutamaks ära kogu ressursi potentsiaali. Lisaks siseriiklikele partneritele teeb Eesti OECD rahatarkuse võrgustiku INFE täisliikmena koostööd teiste riikidega rahvusvahelisel tasandil.

Strateegialoome **protsess**

Rahatarkuse strateegia koostamisel on tuginetud teiste riikide kogemustele (eelkõige Uus-Meremaa, Portugali ja Ühendkuningriigi rahatarkuse strateegiad), erinevatele uuringutele ning nende tulemustele, Eesti elanike finantskirjaoskuse edendamise programmile aastateks 2013–2020¹⁴ ja selle tulemustele. Aktuaalsemate murekohtade kaardistamisel intervjueriti ja küsiti esmasele kaardistusele tagasisidet järgmiste organisatsioonide esindajatelt: Eesti Pank, Finantsinspeksioon, Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Amet, Eesti Võlanõustajate Liit, Kohtutäiturite Koda, Haridus- ja Teadusministeerium, Rahandusministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Maakondlikud Arenduskeskused, võrgustik Ettevõtlik Kool, Sotsiaalministeerium, Pangaliit, suuremate krediidasutuste esindajad, Tallinna Börs, Eesti Kindlustusseltside Liit, FinanceEstonia, Eesti Krüptoraha Liit, Redgate Capital, EstateGuru, Äripäev, Investeerimisklubi, SA Innove (praegune HARNO), Eesti Majandusõpetajate Selts, Eesti Ajaloo- ja Ühiskonnaõpetuse Õpetajate Selts, Junior Achievement, Tartu Ülikooli elukestva õppe keskus, Tallinna Reaalkool, Võru Gümnaasium, Pärnu Rääma Põhikool, Tartu Jaan Poska Gümnaasium, Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor, Õpilaslülit, Changemakers Academy, MTÜ Rahatarkus, Estonian Business School, eraisikutest investorid ja rakendus MyFinancier.

Eespool nimetatud organisatsioonide esindajate osavõtul toimus 18. augustil 2020 rahatarkuse strateegiapäev, mille raames prooviti laudkondades määratleda uue strateegia visiooni aastani 2035, vastavalt visioonile tuua esile olulisi probleemkohti, mille lahendamise kaudu soovitud tulemuseni jõuda ning kuidas kohale jõudmisest aru saada. Ligi 40 osalejaga üritusest saadud sisendi alusel koostati strateegia mustand, mille tagasisidestamisest saadi kokku lõplik dokument.

Rahatarkuse strateegiapäev augustis 2020. Foto autor: Liis Treimann

¹⁴ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/finantskirjaoskusprogramm_20130213_kinnitatud_2.pdf

Aktuaalsed kitsaskohad ja mis on juba ära tehtud

Valdkonnas tegutsevate inimeste ja organisatsioonidega läbi viidud intervjuudest, strateegiapäeval pakutud ideedest ja läbiviidud uuringutest koorusid selgelt välja probleemid ja valdkonnad, millega ekspertide hinnangul tuleks põhjalikumalt tegeleda. Järgnevalt on kirjeldatud viit suuremat arenguvaldkonda, mida esile tõsteti (haridus, inimeste uskumused ja hoiakud, finantskeskkonna usaldusväärsus, sihtgruppide spetsiifika ning koostöö koordineerimise korraldus), ja selgitatud, mida on nende lahendamiseks tehtud.

Haridus

Esimese ja ühe suurima mõjuga valdkonnana kerkib esile haridus, mille kaudu on võimalik jõuda igas vanuses inimesteni. Õpilased on üks olulisi sihtrühmi seetõttu, et tegemist on homsete kodanikega, kes nii enda isiklikuks tarbeks kui ka kogu riigi huvides rahaotsuseid langetama hakkavad, lisaks on nende hoiakud ja teadmised kujunemisjärgus, mis võimaldab neid lihtsamini suunata ja vormida. Õppetegevus koolis suunab arutlema rahateema üle ka kodudes ehk paneb rahaasjade üle mõtlema ka laste vanemad ja lähemad sugulased.

2020. aastal läbi viidud uuringust „Finantskirjaoskuse kujundamise võimaluste analüüs Eesti üldharidus- ja kutsekoolides“¹⁵ selgus, et efektiivseks õppeks koolis on vaja õpetajate jaoks loogiliselt struktureeritud, uuendatud ja lihtsasti leitavat õppematerjali (sh vene keeles) ning konkreetseid kokkulepituid õppe-eesmärke. Samuti tuleb panustada õpetajate (täiend)koolitusse ja motiveerimisse, et neil kujuneks valmisolek, julgus ja tahe teemat kas eraldi või lõimituna teiste õpiväljunditega tundides käsitleda. Laste ja noorteni jõuab rahatarkus kooli ja kodu koostöös, mis eeldab häid teadmisi valdkonnast nii õpetajatelt kui ka lapsevanematelt, kelle teemakohaste teadmiste täiendamisse tuleb samuti panustada. Finantshariduse edasi andmisega tuleks nii õpetajate kui ka lapsevanemate hinnangul alustada algklassides ja teatud määral juba lasteaias.

¹⁵ Civitta Eesti AS. (2020). Finantskirjaoskuse kujundamise võimaluste analüüs Eesti üldharidus- ja kutsekoolides: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/uudised/rahatarkuse-opetamine-koolides-teeb-edusamme-kuid-vajab-susteemset-lahenemist>

Rahatarkuse teemad on kohustuslik osa ühiskonnaõpetusest nii põhikoolis kui ka gümnaasiumis (õppekava vastu võetud 2010. ning uuendatud 2011. ja 2014. aastatel)¹⁶. Rahatarkus on ka üks osa programmi Edu ja Tegu koostatud ettevõtlusõppe valikainest, mille jaoks on tehtud eraldi ainekavad põhikoolile (III kooliastmele) ja gümnaasiumiastmele, lõimimisjuhend kõikide ainete ja kooliastmete jaoks ning ettevõtluspädevuse mudel. Ettevõtlusmooduli on kasutusele võtnud 76% õppeasutustest¹⁷.

Kolmekümnes koolis¹⁸ üle Eesti on 2020/2021 õppeaastal valikainena testimisel rahatarkuse e-kursus gümnaasiumiastmele, tudengitel on võimalus eraisiku rahaasjade valikainet õppida Tallinna Tehnikaülikooli pakutava ainekava alusel, eraldi pööratakse rahaasjadele tähelepanu Eesti Ettevõtluskõrgkoolis Mainor, kus pakutakse eraisiku rahanduse kursust ka venekeelsena. 2020. aasta kevadest on kõikidele 6.–9. klasside õpilastele tasuta kättesaadavad Eesti Pangaliidu ja kodanikualgatuse „Tagasi kooli“ koostöös valminud e-külastunnid koos tunnikavadega¹⁹. Võistlusmomenti hoiavad üleval igasügisene investeerimismäng Börsihai²⁰ ja terve aasta kestev Eesti Rahaolümpiaad²¹ gümnaasiumiõpilastele, põhikooliõpilastele aga Rahaviktoriin. Võistlused noorematele vanusegruppidele puuduvad. Vaja on mängulisi (digi)lahendusi ja koostööd huvihariduse ning noorsootöötajatega.

Üldine järeldus 2020 läbi viidud uuringust „Finantskirjaoskuse kujundamise võimaluste analüüs Eesti üldharidus- ja kutsekoolides“ on, et võimalusi leiavad need õpetajad, kel on isiklik huvi teema vastu. Sama uuringu põhjal on õpetajate rahatarkusealast koolitamist tasemekoolituse osana pärssinud õppejõudude endi vähene finantsalane teadmine ja õpetaja erialade õppekava niigi suur maht, mistõttu rahatarkusealast ettevalmistust koos õpetamise metoodika alaste teadmistega tulevastele õpetajatele ei pakuta.

Rahatarkuse teemal täiendkoolitusi on eri valdkonna õpetajatele pakutud alates 2013. aastast, 2019. aastast on rahatarkus osa ettevõtlusõpetajate kuuekuulisest koolitusprogrammist. Ettevõtlusõppes käsitletakse rahatarkust nii eraisiku kui ka ettevõtte vaatenurgast. Juba 1992. aastast majandus- ja ettevõtlusõpet arendav MTÜ Junior Achievement Eesti on rahateemad lülitanud oma kõigi kooliastmete programmidesse ja pakub nende rakendamiseks ka koolitusi programmiga liitunud koolide õpetajatele²². 2020.–2021. õppeaastal piloteeritakse rahatarkuse maakondlikke mentorklubisid õpetajatele olenemata nende õpetatavast valdkonnast eesmärgiga pakkuda terve õppeaasta vältavat rahatarkuseõpet koos võimalusega ühes kolleegidega arutada parimaid edasiandmiskogemusi ja lõiminguvõimalusi. Finantsinspektsiooni tarbijaveebis minuraha.ee²³ on eraldi rubriik koondamaks materjale igas vanuseastmes õpilastele nii eesti kui vene keeles.

¹⁶ Põhikooli riiklik õppekava: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020?leiaKehtiv> ning gümnaasiumi riiklik õppekava: <https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014021?leiaKehtiv>

¹⁷ Haridus- ja Teadusministeeriumi ettevõtlusõppe programmi „Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel“ (ettevõtlusõppe programm Edu ja Tegu) 2020. aasta seire II vahearuanne 30.09.2020 seisuga

¹⁸ Seisuga 20.01.2021

¹⁹ <https://pangaliit.ee/finantskirjaoskus/rahatarkuse-e-kulalistunnid-2020>

²⁰ <https://www.lhv.ee/hai>

²¹ <http://tuulberg.ee/ol%C3%BCmpiaad/>

²² <http://www.ja.ee//programm.html>

²³ <https://www.minuraha.ee>

SUUREMAD KITSASKOHAD

- Rahatarkuse teemad ja eesmärgid ei ole riiklikes õppekavades selgelt välja toodud.
- Rahatarkuse õpetamine ei ole süstemaatiline ega kogu õpilaste haridusteed läbiv.
- Rahatarkuse teema käsitlemisele pühendatakse vähe aega, mistõttu vaid teemast huvitatud õpetajad leiavad võimalusi põhjalikumalt asju lahti selgitada.
- Rahatarkusealane tasemekoolitus õpetajatele puudub ja täiendkoolitus pole piisavalt kättesaadav kõikidele õpetajatele.
- Rahatarkuse õppematerjal on õpetajatele raskesti leitav ja vananenud ning nõuab tunnis kasutamiseks liialt lisatööd.
- Koolis õpitu ei saa piisavalt tuge ja kinnitust kodus, sest lapsevanemate rahatarkus on vähene.

Rakvere Põhikooli 1.–3. klasside rahatarkuse töötuba. Pildi autor: Liisi Kirch

Inimeste teadmised, hoiakud, uskumused, käitumine

OECD töögrupi International Network for Financial Education (INFE) ehk rahvusvahelise finants-
hariduse võrgustiku metoodika järgi hinnatakse rahatarkust kolme komponendi alusel: teadmised,
hoiakud ja käitumine. Vaid teadmiste olemasolust ei ole abi, kui inimesed ise ei usu oma rahalise
heaolu parandamisse ja sellega kaasnevasse elukvaliteedi tõusu. Samuti puudub praktiline väärtus
õigete hoiakute ja teadmiste olemasolul, kui need käitumises ei avaldu. Hoiakute ja käitumuslike
harjumuste muutmine on faktorid, miks rahatarkuse taseme tõus on aeglane protsess ja muutub
järjest keerulisemaks inimeste vanuse kasvades.

Hoiakute, uskumuste ja käitumisega seonduvatest kitsaskohtadest toodi intervjuude käigus valdkonna ekspertidega välja, et inimesed ei ole motiveeritud pikaajalisi plaane tegema, rahaasju korraldama, laenukohti võrdlema, sest sellise käitumise tulemused ei avaldu kohe ja raske on näha pikaajalist mõju. Oma osa on harjumustel ning ajaloolisel mälul – rahateemat peetakse endiselt tabuks, investeerimises nähakse riskantset tegevust ja olemasolevaid teadmisi ei hinnata piisavaks. Kohati ei nähta rahaasjade korraldamise oskustes ka nii suuri vajakajäämisi, et need sunniks reageerima.

Rahatarkust hinnatakse kolme komponendi alusel: teadmised, hoiakud ja käitumine.

Suur mõju on tarbimisotsustel, mille puhul minnakse reklaamikampaaniatega kaasa, tarbitakse kohe, emotsioonide ajal ja valikute puudumisel järelmaksuga, sest selles nähakse ühiskondlikku normi. Omaette murekohana nähakse valikute rohkest ja hirmu eksida, mistõttu mõningaid valikuid pigem ei tehta üldse (nt investeerimistoodete puhul), kuigi finantsiliselt targem oleks võrrelda mitmeid tooteid ning leida sobivaim ja odavam lahendus (nt krediitoodete puhul). Maksutarkuse puhul ei ole paljudel inimestel selgust, milleks on makse vaja, kuidas mõjutab riiki ja inimest ümbrikupalk ning tihtilugu peetakse kogu lisateenistust endale kuuluvaks, sest tööandja on juba inimese pealt maksud maksnud.

Kuigi teadmiste tase on piisavalt kõrge, tuleks aidata neid praktikasse viia, tuletades õigel hetkel meelde, milline on tarbimis- ja säästmisotsuste hilisem mõju. Info on tehtud kõigile kättesaadavaks näiteks järgmiste portaalide kaudu: Maksu- ja Tolliamet (MTA)²⁴, Finantsinspektsiooni (FI) tarbijaveeb [minuraha.ee](https://www.minuraha.ee)²⁵, Pensionikeskuse (PK)²⁶, Sotsiaalkindlustusameti (SKA)²⁷ ning Tarbijakaitse ja Tehnilise Järelevalve Ameti (TTJA)²⁸ kodulehed. Pangad pakuvad finantsnõu, mis teinekord on vaid nende endi toodete kesksed, kuid samas selgitavad erinevate finantstoodete ja -teenuste toimimist. Valdkonnas korraldatavad (peamiselt investeerimisteemalised) üritused on oma panuse andnud täiskasvanute teadmiste täiendamisse ja hoiakute edendamisse ning tuntust on kogunud

²⁴ <https://www.emta.ee/et>

²⁵ <https://www.minuraha.ee/>

²⁶ <https://www.pensionikeskus.ee/>

²⁷ <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et>

²⁸ <https://www.ttja.ee/et>

autorid-blogijad. Erinevad sotsiaalmeediagrupid (nt kogumispäevik, finantsvabadus jt) võimaldavad õppida teistelt sarnase taustaga mitteekspertidelt.

SUUREMAD KITSASKOHAD

- Inimesed pole motiveeritud rahaasjadega tegelema, sest parema käitumise tulemused ei avaldu kohe.
- Osa finantstoodete puhul on valik liiga lai ja lihtsam on mitte otsustada.
- Teadmised ei jõua praktikasse.
- Lihtsam on kaasa minna reklaamikampaaniate ja ühiskondlike tarbimisnormidega.

Finantskeskkonna usaldusväärsus

Isegi kui inimesel endal on teadmine, mida tuleks teha võimalikult rahatargaks käitumiseks, seab sellele mõnikord piirid finantskeskkond ja varasemad kogemused finantsmaailmas tegutsemisel. Usaldamatust võivad sealjuures suurendada või vähendada regulatiivse keskkonna muudatused, poliitilised otsused, konkreetset ühekordsed kogemused, olgu nendeks siis nii isiklikud kui ka tutvusringkonnas jagatud lood. Usaldusväärse finantskeskkonna üks alustalasid on ka inimeste enda teadlikkus oma õigustest ja kohustustest ning julgus küsida abi või nõuandeid ja oskus süveneda materjalidesse (seadused, lepingud, juhendid jmt).

Väljatoodud probleemkohtadena nägid erinevad partnerid tarbijate vähest arusaamist erialaterminitest ja dokumentatsioonist, info killustatusest ning iga teenusepakkuja puhul pisut erinevaid tingimusi, mis teevad võrdlemise keerukaks. Kaasa ei aita ka suur pakutavate toodete-teenuste arv (näiteks pensionifondide valimise puhul tundub mõnikord lihtsam üldse mitte valida). Investeerimist soodustaks reeglite leevendamine, näiteks lastele investeerimise lihtsustamine, väärtpaperite kinkimine jms. Suurenenud on petuskeemide ohvriks langenud inimeste hulk: 2019. aastal registreeriti investeerimispettusi 169 ja kelmide saagiks langes ligi 3,4 miljonit eurot, 2020. aastal kaotati 170 pettusega 5,6 miljonit eurot²⁹.

Inimesed ei tea ega oska murede korral kuhugi pöörduda, heidutav on finantsasutuste n-ö jõupositsioon ning levinud on arvamus, et teenusepakkuja soovib vaid oma kasumit maksimeerida. Võlgnike ja hätta sattunud inimestega tegelevad organisatsioonid tõid välja, et vastutustundliku laenamise põhimõtteid praktikas ei järgita, mis koos tarbimiskultuuri levikuga omakorda põhjustab vähese teadlikkuse tõttu rohkelt muresid laenuvõtjatele. Krediidipakkujad on kurtnud, et osaliselt puuduvad neil aga esitatud teabe kontrollimiseks vajalikud mehhanismid, näiteks hästi toimiv isikute finantskohustuste andmevahetuste süsteem.

Vastutustundetu laenamine on probleemi üks pool, teine pool on võlanõustamisteenuse kättesaadavus ning inimeste endi huvi teenust kasutada. Kuigi kohustuslik on igas kohalikus omavalitsuses (KOV) pakkuda võlanõustamise teenust, hädasolijaid aitavad jõudumööda ka Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koja liikmed, KOV sotsiaaltöötajad, Töötukassa, võlanõustajad, Sotsiaalkindlustusamet ja tugiisikud, vajab teenus edasiarendamist. Nõustamisest on kasu vähestele, sest takistuseks on teadmatus, kuhu pöörduda, häbitunne ja motivatsiooni puudumine (täitemenetlusvõlgnikke oli 2021. aasta veebruari seisuga ca 73 000 ning täitemenetlusi ca 413 000)³⁰. Samal ajal sai näiteks 2019. aastal kohalike omavalitsuste korraldatavat võlanõustamisteenust umbes 2000 inimest³¹.

Tarbijate kaitseks on valmimas mitmed seaduseelnõud, aktiivse teavitusega tegelevad mitmed partnerid (MTA, TTJA, FI, Politsei- ja Piirivalveamet ehk PPA), kes kasutavad nii kampaaniaid, e-kanaleid kui ka meediat. Avalikud debatid ja sõnavõetud poliitiliste otsuste mõjude üle arutlemiseks

²⁹ Politsei- ja Piirivalveameti statistika

³⁰ Sotsiaalministeeriumi ja Justiitsministeeriumi analüüsi andmed seisuga 10.02.2021

³¹ Sotsiaalministeeriumi statistika

annavad võimaluse samuti teadlikkust tõsta ning otsuste erinevaid tahke näha, heaks näiteks on pensioniteema tõstatumine reformi tõttu.

SUUREMAD KITSASKOHAD

- **Tarbijate vähene arusaam erialaterminitest ja dokumentatsiooni kehv mõistmine.**
- **Inimestel puuduvad harjumused ja head tööriistad teenuste võrdlemiseks.**
- **Murede korral ei osata kuhugi pöörduda.**
- **Suurenenud on petuskeemide ohvrite hulk.**
- **Inimestel ei ole sageli head ülevaadet oma finantskohustuste suurusest, see raskendab finantsteenuse osutajatel vastutustundliku laenamise põhimõtete järgimist.**
- **Võlgnikel on vähe motivatsiooni probleemiga tegeleda, arendamist vajab ka võlanõustamisteenus KOV-ides.**

Sihtgruppide spetsiifika

Huvirühmad olid rahvusvahelise praktikaga nõus, et erinevaid sihtrühmi tuleb käsitleda vastavalt nende spetsiifikale. Paljudes riikides pööratakse eraldi tähelepanu naistele. Ka Eestis tegutsevad väga edukalt MTÜ Naisinvestorite Klubi³² ja näiteks sotsiaalmeediagrupp #Kogumispäevik³³, mille liikmeskond on valdavalt naissoost. Küll aga tuleb eraldi mõelda venekeelsele elanikkonnale ja ka teistele Eestis elavatele inimestele, kes suhtlevad näiteks inglise keeles. Uuringutulemustest³⁴ on selgunud, et kehvem finantskirjaoskuse tase on madalama haridustasemega inimestel ja Tallinnast kaugemal elavatel inimestel, kelle puhul on lisaprobleemideks madalad sissetulekud ja motivatsiooni puudumine rahaasjadega tegeleda. Omaette grupi moodustavad hea sissetuleku ja kõrgete kuludega keskklass, keda iseloomustab palgapäevast palgapäevani elamine (ingl *financially squeezed middle-class*).

Võrdluses vana Euroopa riikidega on Eestis investorite osakaal väike (aktiivsete väärtpaberikontode arv on 2020. aasta seisuga vaid 42 000)³⁵, kuigi viimaste aastatega näitab see tõusutrendi. Siinkohal on ka küsimus, kui paljud inimesed peaksid aktiivse investeerimisega tegelema või tuleks rohkem keskenduda pensionisammastega liitunud inimeste hulga kasvatamisele (võrdluseks: pensionisammastega on seotud 760 000 inimest, sh vabatahtliku kogumispensioniga on 2020. aasta andmetel liitunud 167 000 inimest³⁶) ja pensionitoodete täiustamisele. Ettevõtjate rahatarkus, mille all peetakse silmas rahastusvõimaluste kohta info jagamist ettevõtte eri elutsüklites, raamatupidamislikku ja lepingutega seonduvat olulist infot ettevõtte rahaasjade korraldamisel jms, on siiani olnud fookustamata teema, mida põgusalt käsitlevad ettevõtluskoolitused ja asjaga seotud organisatsioonid. Raskem on isiklike finantsasjade temaatikas kõnetada eakaid, keda mõjutavad ajalooliselt juurdunud hoiakud ja kogemused.

Investoritele on spetsialiseerunud Investeerimisklubi³⁷, Naisinvestorite Klubi, venekeelne Investor-klubi³⁸, Äripäeva väljamõeldud tegelase investor Toomase kajastused, töötoad ja konverentsid³⁹, rääkimata paljudest eraisikutest, kes peavad temaatilisi blogisid, on kirjutanud raamatuid, korraldavad töötubasid ja koolitusi või lindistavad taskuhäälinguid (*podcast'id*)⁴⁰. Suure teavitustöö eest madalate kuludega pensionikogumise teemadel tuleb esile tuua tulundusühistut Tuleva. Erapooletut infot kõikide oluliste finantsteenuste kohta nii eesti kui ka vene keeles pakub Finantsinspektsiooni tarbijaveeb [minuraha.ee](https://www.minuraha.ee)⁴¹.

³² <https://naisinvestoriteklubi.ee/>

³³ <https://www.facebook.com/groups/1310707785627509/>

³⁴ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/eesti_elanike_finantskirjaoskuse_aruanne_loplik_november_2019_.pdf

³⁵ NASDAQ OMX Tallinna Börsi statistika

³⁶ <https://www.pensionikeskus.ee/wp-content/uploads/page/rahandusministeeriumi-statistika/Jaanuar2021.pdf>

³⁷ <https://investeerimisklubi.ee/>

³⁸ <https://www.facebook.com/investingaslifestyle>

³⁹ <https://www.aripaev.ee/investor-toomas>

⁴⁰ <https://rahajutud.ee/>

⁴¹ <https://www.minuraha.ee/>

SUUREMAD KITSASKOHAD

- Materjali vähesus, vähene levitamine eesti keelt mittekõnelevatele sihtgruppidele.
- Vähesem rahatarkuse tase on madalama haridustasemega ja Tallinnast kaugemal elavatel inimestel.
- Investeermistoodete vähene kasutamine.
- Ettevõtluskoolitused ja asjaga seotud organisatsioonid käsitlevad ettevõtjate rahatarkuse teemasid vaid põgusalt.

Rahatarkuse edendamise korraldus

Rahatarkuse edendamise puhul on oluline tegevuste pikemaajalisem vaade ja süsteemsus ühise koostöö koordineerimisel vältimaks olukorda, kus igaüks toimetab oma organisatsiooni võimeku- se piirides omaette. Vähekasutatud sünergiakoht on turundus- ja kommunikatsiooni-valdkonnas kokkulepete tegemine, ühiselt (longituudsetes) uuringutes kokkuleppimine koos uuringukavaga. Puudu on olnud pikaajalisest plaanist süsteemse rahatarkuse edendamise osas erinevates siht- gruppides ning ühisest visioonidokumendist.

Käesolev rahatarkuse strateegia sõnastab ühiselt kokkulepitud eesmärgid, prioriseerides selle kehtivuse ajaks olulised tegevusvaldkonnad ja -suunad ning mõõdikud koostöö kaudu tulemusteni jõudmiseks. Rahandusministeerium jätkab valdkonna koordineerimist, täites keskse info koondaja ja jagaja rolli, vahendades võimalikke koostöökontakte ning jälgides valdkonna üldisemat arengut perioodiliste kokkuvõtete kaudu.

Seosed teiste strateegiatega

Rahatarkuse valdkonnal on seoseid hariduse, majanduse ja ettevõtluse, sotsiaalkaitse ja toimetuleku ning finantskeskkonnaga. Riigi pikaajaline strateegiadokument „Eesti 2035“ liigitab finantskirjaoskuse vajalikkuse kokku tervise ja sotsiaalkaitsega. Uuendada tuleks soodustingimustel vanaduspensionide ja väljateenitud aastate pensionide süsteemi, soodustada töandjapensioni levikut ning **suurendada inimeste finantsteadlikkust**, et tagada **pensionisüsteemi jätkusuutlikkus ja pensionäride heaolu**. Majanduse ja kliima blokis on kirjas: „Kujundame paindlikku ja turvalise majanduskeskkonna, mis soodustab uuendusmeelset ja vastutustundlikku ettevõtlust ning ausat konkurentsi: arendame **pangandus- ja kapitaliturgu**, et parandada kriisidega toimetuleku võimet ning **kõigi piirkondade ettevõtete rahastamisvõimalusi**.“ Oskuste ja tööjõuturuga seonduvatest plaanidest on esile tõstetud **tulevikutööks vajalike teadmiste ja oskuste kujundamist ...**, ning **ettevõtlikkus- ja ettevõtluspädevuse (sh rahatarkuse) arendamist kõikidel haridustasemetel ja -liikides**, sh õppijate valmisoleku suurendamist ettevõtluse alustamiseks.

Jätkuvalt on rahatarkuse edendamisega tugevalt seotud haridusvaldkond. Haridus- ja noorteprogrammi 2021–2024 eesmärk sätestab: „Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.“ Täpsem seos on meetmega 3: hariduse, ühiskonna ja tööturu seosed, kus on esile toodud ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe, mille üks osa on ka finantskirjaoskus, süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel.

Valmimas on nii haridusvaldkonna arengukava 2021–2035⁴² kui ka noortevaldkonna arengukava 2021–2035⁴³. Mõlemad tähtsustavad elukestvat üldpädevuste (sh finantskirjaoskuse) ja ettevõtlusõppe edendamist kõigil haridustasemetel ja –liikides (sh lasteaia- ja ülikooliharidus ning mitteformaalharidus nagu huviharidus ja noorsootöö).

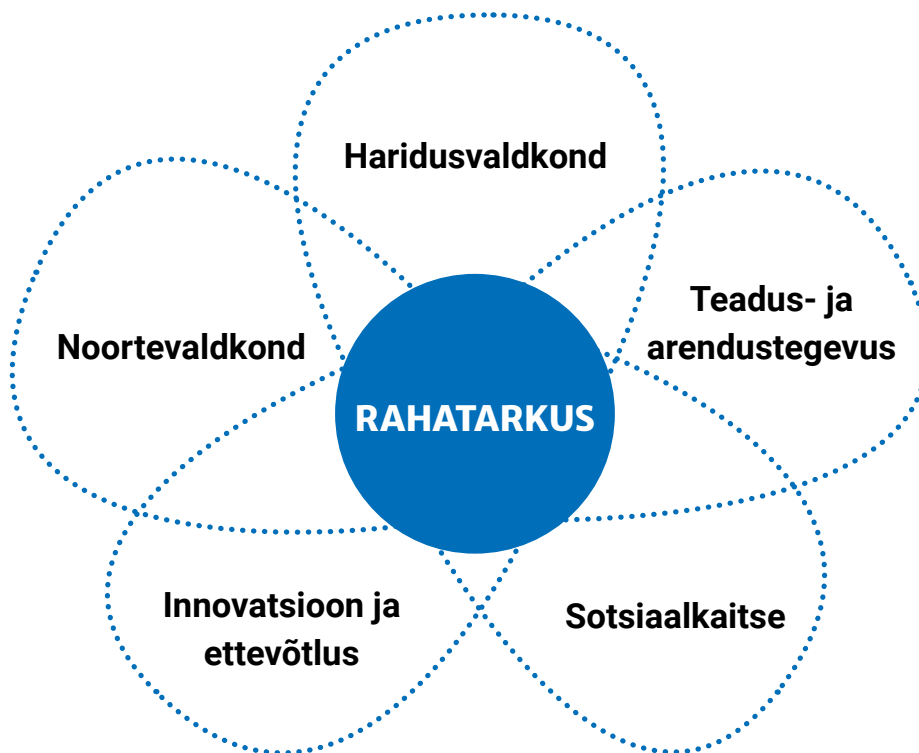
Rahandusministeeriumi finantspoliitika programm, mis omakorda on sisend tegevuspõhisele riigieelarvele, seab eesmärgiks usaldusväärse ja konkurentsivõimelise ettevõtlus- ja finantskeskkonna loomise, kus toimimise oluliseks alustalaks on elanike kõrge finantskirjaoskuse tase ühes selle rakendamisega. Ära on märgitud: „**Finantskirjaoskuse süsteemne ja koordineeritud edendamine**, samuti **regulatiivsed initsiatiivid** peaks kaasa tooma **Eesti elanike parema toimetuleku oma rahaasjades**.“ Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt on koostamisel Eesti teaduse, arendustegevuse, innovatsiooni ja ettevõtluse arengukava

⁴² <https://www.hm.ee/et/kaasamine-osalemine/strateegiline-planeerimine-aastateks-2021-2035/eesti-haridusvaldkonna-arengukava>

⁴³ <https://www.hm.ee/et/noortekava-2035>

2021–2035⁴⁴, mis toob esile ettevõtluse süsteemse arengu ning tulevikutööga kohanemise, kus oluliste oskuste hulgas on ka finantskirjaoskus. Seda nii **ettevõtlusõppe edendamise** kaudu koolikid haridustasemetel ja -liikides soodustamiseks täiskasvanute tööturupotentsiaali tõhusamat rakendamist (sh ettevõtlusega alustamist) kui ka **ettevõtete finantseerimisvõimaluste paranemist**, mille üks osa on ka rahatarkuse teadmiste edasiandmine ettevõtjatele. Ühist visiooni otsitakse Sotsiaalministeeriumi poolt juhitud heaolu arengukava 2016–2023⁴⁵ raames võlgnike ja pensionisüsteemi muudatustega seotud tegevuste toetamiseks.

Euroopa Komisjoni kapitaliturgude arengukava⁴⁶ kolmest peamisest eesmärgist üks sätestab selgelt: tuleb muuta säästmine ja pikaajaline investeerimine ELis üksikisikute jaoks veelgi turvalisemaks. See hõlmab nii meetmeid jaeinvestorite panuse suurendamiseks kui ka õiglasemaks tasustamiseks, kapitaliturgude usaldusväärse parandamiseks, liiga keeruka finantssüsteemi vältimiseks ja finantsteenuste parema võrreldavuse tagamiseks. Komisjoni kava mainib õigete otsuste tegemise juures ära **finantskirjaoskuse tähtsuse kui majandusliku heaolu aluse**, toob välja **pikaajalise investeerimise olulisuse** vananeva rahvastiku tingimustes ning **kapitali kättesaadavuse** väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete jaoks, mis on omakorda oluline realiseerimaks nende kasvupotentsiaali ja elavdamaks turgu.

⁴⁴ <https://www.hm.ee/et/TAIE-2035>

⁴⁵ <https://www.sm.ee/et/heaolu-arengukava-2016-2023>

⁴⁶ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:61042990-fe46-11ea-b44f-01aa75ed71a1.0004.02/DOC_1&format=PDF

Visioon rahatargast Eestist

Rahatargema Eesti ehitamiseks peavad kõikidele huvigruppidele olema kättesaadavad vähemalt rahatarkuse baasteadmised ja pisut enamgi. Teadmised, kuidas oma rahaga mõistlikult ümber käia, on vajalikud igaühele ja võimaldavad elukvaliteeti tõsta kõikidel, kes neid teadmisi ka praktikas kasutavad. Selleks on oluline inimeste positiivne hoiak rahatarkusse ja võimekus finantsteadmisi rakendada. Paremate otsuste tegemise lihtsustamiseks on oluline ka usaldusväärne finantskeskkond, mille toimimises ollakse kindlad; mis arvestab tarbijate huvidega; pakub häid tööriistu ja võimalusi oma ja pere rahaasjadest arusaamiseks, heaolu tõstmiseks, finantstoodete ja -teenuste võrdlemiseks ja investeerimiseks tulevikku.

Teadmiste kättesaadavusel on oluline roll haridusasutustel. Et võimaldada igas vanuses õppijale rahatarkuse teadmiste kättesaadavust, peavad olema sihtgrupi tasemele vastavad materjalid ja asjakohase väljaõppe saanud õpetajad või juhendajad, kes ise on rahatarkuse parimad praktikud. Teadmiste kinnistumiseks ei ole vähem oluline õppe süsteemsus, pidev kordamine ja taseme tõstmine vastavalt võimekuse kasvule. Samas ei hõlma süsteemne õpe ainult haridussüsteemi – oluline on leida võimalused asjast huvitatud täiskasvanute juhendamiseks, kes omakorda kujundaksid laste ja noorte positiivseid hoiakuid rahatarkuse igapäevase kasutamise vajalikkuse ja olulisuse osas.

Rahatarkuse praktiline rakendamine on Eestis väga oluline märksõna, sest uuringutulemustele tuginedes ei leia osa olemasolevast teadmiste pagasist igapäevaelus kasutust. Keeruline on säilitada ja parandada enda või pere heaolus, kui puudub julgus, tahe, ligipääs abile murede korral või teadmised, kuidas pikemas perspektiivis mõistliku majandamise põhimõtteid igapäevaotsuste kaalumisel arvesse võtta. Uuringutega on tõestatud, et tulevikuminale mõtlemine on üks hoobadest, mis paneb inimesi päriselt pensionile mõtlema.

Teadmiste omandamisele ja nende kasutamisele aitab kaasa turvaline finantskeskkond, mis soosib tarbijat ning võimaldab teha inimeste heaolu parandavaid pikaajalisi plaane. Inimestel on teadmisi ja võimalusi oma õiguste kaitseks ning neid toetab usaldusväärne keskkond koos lihtsasti mõistetavate ja toimivate lahendustega, mida teadlikud kasutajad aitavad täiustada, sundides teenusepakkujaid pidevalt end arendama. Seadusandlus on piisav, kuid mitte piirav, hoides bürokraatiataseme mõistliku ja soodustades rahatarkuse teadmiste igapäevast kasutamist. Selleks on vaja üle vaadata ka olemasolevad normid ja kujundada keskkond selliseks, et puuduksid takistused näiteks investeerimisega tegelemisel.

Rahatark Eesti areneb partnerite koostöös, mis on ühtlasi alustalaks strateegia kolme põhieesmärgi saavutamisel. Läbipaistev infovahetus, regulaarne kohtumiste formaat ja väljundid on oluline osa strateegia elluviimisel. Kogemuste jagamise kaudu saab õppida ja leida parimaid lahendusi,

üksteist innustada ja motiveerida jõudmaks iga järgmise projektiga järjest laiema rahatarkuse rakendajate ringini.

Rahatarkuse strateegia eesmärgid

Käesoleva strateegia suured eesmärgid on jagatud kolmeks:

1

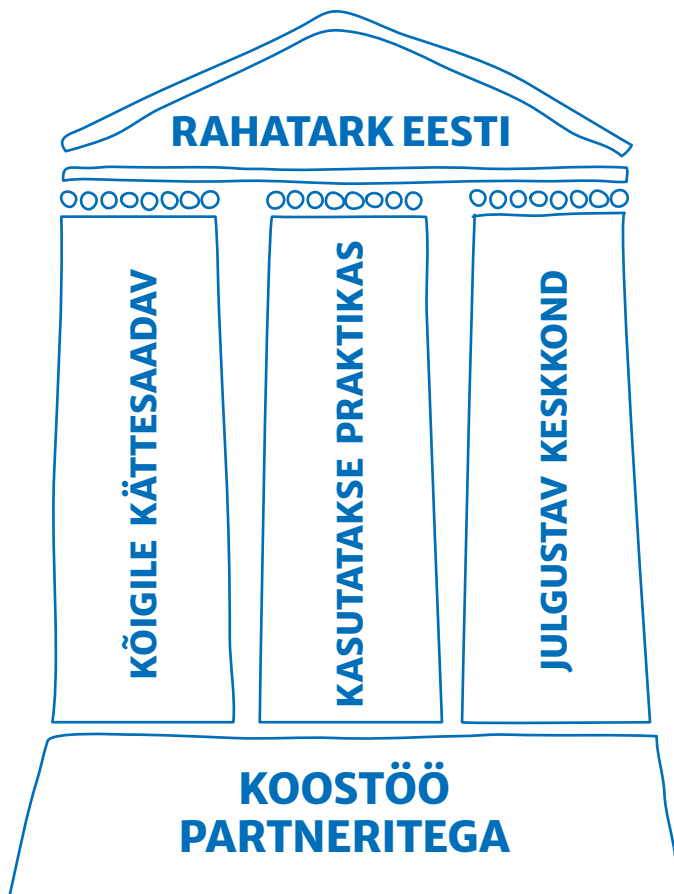
**RAHATARKUS
ON KÕIGILE
KÄTTESAADAV**

2

**RAHATARKUST
KASUTATAKSE
IGAPÄEVAELU
OTSUSTE TEGEMISEL**

3

**TOETAV KESKKOND
JULGUSTAB
RAHATARKUSE
RAKENDAMIST**

Nende eesmärkide alustala on era-, avaliku ja kolmanda sektori tihe koostöö vahetamiseks kogemusi, saavutamaks sünergiaefekti ning jõudmaks ühiselt rohkemate sihtgruppideni.

Möödikud iga eesmärgi täituvusest aru saamiseks on valitud, lähtudes eesmärgi sisust ja andmete kättesaadavusest. Nende täienduseks lisanduvad tegevuskavadesse lühiajalised eesmärgid koos möödikutega ja seetõttu on käesolevas dokumendis ära toodud vaid olulisemad näitajad, mis iseloomustavad kolme peamise sihi suunas liikumist. Kõikidel selles dokumendis toodud möödikutel on hindamisskaalaks kasv/kahanemine, mis võimaldab hinnata õiges suunas liikumist igal ajahetkel, kui vastava möödiku värsket statistika avalikuks saab.

1 Rahatarkus on kõigile kättesaadav

ÕPPEVÕIMALUSED

- Rahatarkuse omandamise võimalused on loodud kõigile.

SÜSTEEMNE ÕPE

- Rahatarkust õpetatakse järjepidevalt lasteaiast ülikoolini.

TEEJUHID

- Õpetajatele ja juhendajatele on tagatud väljaõpe, täiendusvõimalused ja õppematerjalid.

Rahatarkus on kättesaadav igaihele, olenemata vanusest, sotsiaalmajanduslikust taustast, elukohast või keelelistest eelistustest, kujundamaks hoiakuid ja tegemaks rahaasjades teadlikke valikuid. Loodud on kaasaegsed rahatarkuse materjalid, mis arvestavad sihtrühma eripära (näiteks lasteaiälapsed või venekeelne elanikkond). Kõikidele õpetajatele ja teistele juhendajatele on tagatud täiendkoolitus ja väljaõpe lõimimaks rahatarkust iga õppeaine kava ja vanuseastme õpiväljunditega. Rahatarkus on orgaaniline ettevõtlushariduse osa ja toob õppijateni ka rahatarkuse praktilise poole.

MÕÕDIK	ALLIKAS	ALGTASE	SIHTTASE
Õppeasutuste osakaal, kes on ettevõtlusmoduli kasutusele võtnud	Ettevõtlusprogrammi aruanne	55% (2020)	Kasvab
Inimeste hinnang, mis kanalite kaudu on rahatarkus kättesaadav	Eesti elanike finantskirjaoskuse ehk rahatarkuse uuring ⁴⁷	Sõprade ja lähedaste nõuanded: 34% Ei ole kättesaadav: 13% Info koolist/ülikoolist /kutsekoolist (õpetajalt ja esinejatelt): 3% (2019)	Vähenevad kanalid „sõbralt“, „ei ole kättesaadav“ ja suureneb “info koolist/ülikoolist /kutsekoolist (õpetajalt ja esinejatelt)
Inimeste osakaal, kes hindavad oma finants-teadmiste taset kõrgeks või väga kõrgeks	Eesti elanike finantskirjaoskuse ehk rahatarkuse uuring	17% (2019)	Kasvab

⁴⁷ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/eesti_elanike_finantskirjaoskuse_aruanne_loplik_november_2019_.pdf

2 Rahatarkust kasutatakse igapäevaelu otsuste tegemisel

PLANEERIMINE

- Oma rahaasjade planeerimine nii lühemas kui pikemas vaates on elu loomulik osa.
- Raha kõrvalepanemine ehk säästmine on regulaarne ja pidev tegevus.
- Otsuseid tehakse, arvestades oma rahalisi võimalusi ja tegelikke vajadusi.
- Tooteid ja teenuseid võrreldakse teiste samaväärsete pakkumistega.

ABI RASKUSTE KORRAL

- Igas Eesti maakonnas on kättesaadav võlanõustamisteenus ja inimesed kasutavad seda.

INVESTEERIMINE

- Inimesed julgevad investeerimisega alustada ja teevad seda pikaajaliselt.
- Loodud on mugavad võimalused investeerimiseks ja inimesed kasutavad neid.

ETTEVÕTLUS

- Ettevõtjad teavad, millised on kapitali kaasamise võimalused.
- Inimesed teavad, kuidas alustada ettevõtlusega.

Järjest rohkem inimesi kasutab rahatarkuse teadmisi praktikas oma heaolutaseme säilitamiseks ja suurendamiseks. Selleks planeeritakse rahaasju nii lühi- kui ka pikaajaliselt ning kogutakse ja hoitakse rahapuhvrit ootamatuste tarbeks. Enne ostuotsuste tegemist kaalutakse nende vajalikkust ja põhjendatust ning võrreldakse erinevate toodete-teenuste hindu ja tingimusi mitmetelt pakkujatelt. Vastavalt soovile ja vajadusele on võimalik saada personaalset kvaliteetset võlanõu isikliku finantsilise olukorra parandamiseks oma kodukohas. Inimestel on teadmisi, julgust ja võimalusi oma raha investeerida või alustada ettevõtlusega.

Eesti ettevõtja oskab leida ja kasutada rahastusvõimalusi oma ideede elluviimiseks. Inimesed teavad, kuidas alustada ettevõtlusega ja kust leida vajalikku informatsiooni ja abi, mõistavad ettevõtluse rolli oma rahalise olukorra parandamisel.

MÕÕDIK	ALLIKAS	ALGTASE	SIHTTASE
III sambaga liitunute arv / sissemaksete maht	Rahandus- ministeerium ⁴⁸	167 200 / 45,4 mln € (2020)	Kasvab
Inimeste arv, kelle puhver on suurem kui kolme kuu kulud	Eesti elanike finants- kirjaoskuse ehk raha- tarkuse uuring ⁴⁹	39% (2019)	Kasvab
Väärtpaberikontode arv, kus on vähemalt üks Balti börsi väärt-paber	Tallinna börsi statistika	45 124 kontot (2020)	Kasvab
Probleemsete võlgnike arv / täitemenetluste arv	Kohtutäiturite Koda	73 000 / 413 000 (02.2021)	Kahaneb
Inimeste osakaal, kes võrdleb finantsteenu-seid omavahel	Eesti elanike finants- kirjaoskuse ehk raha- tarkuse uuring	55% (2019)	Kasvab

⁴⁸ <https://www.pensionikeskus.ee/wp-content/uploads/page/rahandusministeeriumi-statistika/Jaanuar2021.pdf>

⁴⁹ https://www.rahandusministeerium.ee/sites/default/files/eesti_elanike_finantskirjaoskuse_aruanne_loplik_november_2019_.pdf

3 Toetav keskkond julgustab rahatarkuse rakendamist

FINANTSTEENUSE PAKKIJAD

- Finantstooteid ja -teenuseid pakutakse vastutustundlikult.
- Finantsteenuse pakkujad lähtuvad nõustamisel kliendi huvidest ja pikaajalisest heaolust.
- Finantskeskkond soosib laia valikut investeerimistooteid ja finantsteenuste arengut.

TARBIJATE TEADLIKKUS

- Seadusandlik keskkond toetab ja kaitseb tarbijat.
- Riik ja erasektor teevad inimestele kättesaadavaks tööriistad finantsotsuste tegemiseks.
- Inimesed tunnevad ära finantspettused ja teavad, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda.

Usaldusväärne keskkond toetab rahatarkuse kasutamist, sest inimesed saavad aru finantssüsteemist ja sellega seotud teenustest (sh kindlustus, liising, laen, järelmaks, tasumine mitmes osas jmt) ning erimeelsuste ilmnemisel oskavad ja julgevad oma õiguste eest seista. Nõustamisel tutvustatakse kliendile tema võimalusi teenuste kasutamiseks koos kaasnevate positiivsete ja negatiivsete tagajärgedega, teadlikud kliendid omakorda panevad teenusepakkujad pingutama. Finantsteenuste regulatsioonid kaitsevad tarbijaid liigse riski võtmise eest. Riik loob soodsa investeerimiskeskonna, sh tagab ebamõistlike seadusandlike tõkete kaotamise ja soodustab investeringutega tegelemist. Erinevad avaliku ja/või erasektori pakutavad tööriistad (kalkulaatorid, rahaplaneerijad jt) on praktilised ja hästi kättesaadavad, pakkudes tuge ja motiveerides inimesi oma rahaasjades tarku otsuseid tegema.

MÕÕDIK	ALLIKAS	ALGTASE	SIHTTASE
Inimeste osakaal, kes teavad, kust saab nõu / abi	Tuleviku uuring	Määratakse tuleviku uuringuga	Kasvab
Investeerimispettuste kogumaht	Politsei- ja Piirivalveamet	5,6 mln € / 170 juhtumit (2020)	Kahaneb
Pensionikalkulaatorite kasutatavus	Sotsiaalkindlustusamet	Pensionikalkulaator pensioniplaan.ee lehel: 91 832 külastust I kv 2021	Kasvab

4 Rahatarkuse edendamise alus- talaks on **koostöö** **partneritega**

- Rahatarkuse edendamise võrgustik ühendab partnereid nii era-, avalikust kui ka kolmandast sektorist ning suunab ja toetab keskselt koostööd.
- Jagame koos entusiasmi ja kogemusi missioonil „Eesti rahatargaks“ ning jõuame nii suurema hulga sihtrühmadeni.

Juurutatakse efektiivne formaat vastastikuseks kontakti- ja infovahetuseks, üheskoos tehakse finantsteadmised kättesaadavaks võimalikult paljudele Eesti elanikele, et nad saaksid neid kasutada hakata. Tulemuste mõõtmiseks kogutakse süsteemset tagasisidet, mis hõlmab nii uuringuid, rahatarkuse taseme kombineeritud mõõdikuid kui ka koostööd teadlastega.

RAHANDUSMINISTEERIUM

TALLINN 2021